

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

2023-05-15 Nr. NV-1135

ĮSTATYŲ PROJEKTAI Nr.: TAP-23-639 (2) TAIS-23-4012(3)		DĖL VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1336 4, 5, 10, 11 IR 12 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, NEDARBO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. IX-1904 3, 4, 5 IR 8 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO II¹ SKYRIUMI ĮSTATYMO IR UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 22 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne	<i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☐ Nesvarstyta 2023-05-09	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☒ Svarstyti LRV posėdyje ☐ Gražinti tobulinti
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne			

SPRENDŽIAMOS PROBLEMOS

Savarankiškai dirbantys asmenys neturi pakankamų socialinio draudimo garantijų ir gauna mažesnio dydžio išmokas, nei panašias pajamas gavę samdomą darbą dirbę darbuotojai, kadangi socialinio draudimo įmokas jie moka nuo skirtingų bazių (varijuoja nuo 50 iki 100 proc. priklausomai nuo vykdomos veiklos formos¹).

Asmenys, kurie verčiasi individualia žemės ūkio veikla ar kita individualia veikla, taip pat šeimynos dalyviai nėra draudžiami nedarbo socialiniu draudimu, todėl jie neapsaugoti nedarbo atveju (ypač tai išryškėjo pandemijos metu).

Dalis darbo ieškančių asmenų negali gauti nedarbo draudimo išmokos, nes neturi minimalaus nedarbo draudimo stažo (dabar 12 mėn. per 30 mėn. laikotarpį). Tik apie 48 proc. užsiregistravusiųjų Užimtumo tarnyboje gauna nedarbo draudimo išmokas. Tai įtakoja bedarbių skurdo lygį, kuris 2021 m. siekė 50,4 proc.

Viena iš priežasčių, kodėl bedarbiai atsiduria žemiau skurdo rizikos ribos, yra ta, jog dalis bedarbių gauna labai mažas nedarbo draudimo išmokas, kurių dydis priklauso nuo buvusio darbo užmokesčio. Nors numatytos socialinio draudimo įmokų „grindys“, tačiau dėl taikomų išimčių sumokėję mažesnes socialinio draudimo įmokas asmenys gauna ir mažesnes nedarbo draudimo išmokas.

Rengėjų sprendžiamos problemos aiškos, realios, pagrįstos duomenimis. Siekiama, kad būtų daugiau teisingumo ir daugiau apsaugos, t. y. mažiau išimčių, didesnės išmokos savarankiškai dirbantiems, stabili ir veikianti apsauga nedarbo atveju.

PROBLEMŲ SPRENDIMO PRIEMONĖS

Siūloma (nuo 2025 m. sausio 1 d.):

- **visoms savarankiškos veiklos formoms taikyti vienodą socialinio draudimo įmokų bazę – 90 proc. nuo apmokestinamųjų pajamų.** Būtų įgyvendintas lygybės principas tarp savarankiškai dirbančių asmenų. Paliestų apie 5 tūkst. asmenų. Papildomai būtų surinkta 6,5 mln. Eur;
- **savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokų „lubas“ padidinti nuo 43 VDU iki 60 VDU** (nuo 6800 iki 9500 Eur). Būtų suvienodinta su „lubomis“ taikomomis dirbantiems pagal darbo sutartį. Savarankiškai dirbantys asmenys užsitikrintų didesnes socialinio draudimo garantijas. Paliestų apie 2 tūkst. asmenų. Papildomai būtų surinkta 8 mln. Eur;
- **nustatyti, kad verslo liudijimus turintys asmenys socialinio draudimo įmokas moka už visą kalendorinį mėnesį,** o ne už veiklos vykdymo kalendorines dienas, taip pat suvienodinti įmokų sumokėjimo terminus, kad verslo liudijimus įsigiję asmenys, nepriklausomai nuo verslo liudijimo galiojimo laikotarpio, socialinio draudimo įmokas mokėtų kartą per ketvirtį ne vėliau, kaip iki kito ketvirčio pirmo mėnesio 15 dienos;
- **į nedarbo draudimo sistemą įtraukti naujas grupes – fizinius asmenis, kurie verčiasi individualia žemės ūkio veikla, šeimynos dalyvius ir asmenis, kurie verčiasi individualia veikla** (įmokos dydis – 1,31 proc. nuo apmokestinamųjų pajamų; teisė į nedarbo išmoką įgyjama tik mokėjus įmokas nuo MMA ne trumpiau kaip 9

¹ mažosios bendrijos, ūkinės bendrijos, meno kūrėjai, gaunantys pajamas pagal autorines sutartis, iš sporto ar atlikėjo veiklos, individualių įmonių savininkai įmokas moka nuo 50 proc. apmokestinamųjų pajamų; individualią veiklą vykdančias asmenys, taip pat ūkininkai – nuo 90 proc., o šeimynos dalyviai – nuo 100 proc. pajamų).

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

mėn.: išmokos trukmė ilginama 1 mėn. už kiekvieną įmoką nuo 12 MMA per naują mokesinį laikotarpį; bendra trukmė ne ilgesnė nei 9 mėn.). Į nedarbo draudimo sistemą būtų papildomai įtraukta apie 115 tūkst. asmenų, iš jų virš 50 tūkst. asmenų visiškai neturėjusių socialinės apsaugos nuo nedarbo, nes šalia savarankiškai vykdomos veiklos jie nėra vykdydami kitos veiklos, pagal kurią buvo draudžiami nedarbo draudimu (pvz., dirbę pagal darbo sutartį). Papildomai būtų surinkta apie 9,8 mln. Eur. Darant prielaidą, kad nedarbo draudimo išmokas gautų apie 30 proc. naujai į nedarbo draudimą įtraukų savarankiškai dirbančių asmenų, papildomas VSDF lėšų poreikis jų išmokoms sudarytų apie 5,4 mln. Eur per metus.

- **sutrumpinti minimalųjį socialinio draudimo stažą nedarbo draudimo išmokai gauti nuo 12 iki 9 mėn. per paskutinius 30 mėnesių.** Lėšų poreikis metams sudarytų apie 18 mln. Eur.
- **nustatyti didesnę minimalią nedarbo draudimo išmoką, atitinkančią 5 BSI dydžius** (2023 m. – 245 Eur; dabar ji susijusi su nedarbo draudimo išmokos pastovios dalies dydžiu – 23,27 proc. MMA, t. y. 195,47 Eur). Įsigaliojant 2024 m. sausio 1 d. Padidėtų mažiausias nedarbo draudimo išmokas gaunančių bedarbių galimybės patenkinti būtiniausius asmeninius vartojimo poreikius ir sumažėtų rizika, kad laikinai darbo neturintys žmonės patirs skurdą ir (ar) socialinę atskirtį. Paliestų apie 1,1 tūkst. asmenų, papildomai reikėtų 0,5 mln. Eur;

Užimtumo įstatymo nuostata (dėl šeimos dalyvių) suderinta su Valstybinio socialinio draudimo įstatymo ir Nedarbo socialinio draudimo įstatymo projektuose siūlomu reguliavimu.

Siūlymai įgyvendina:

- Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą (3.3.5 ir 3.3.7 priemonės);
- EBPO ekspertų Mokesčių politikos peržiūros ataskaitoje pateiktus siūlymus plėsti nedarbo draudimo išmokų sistemos aprėptį;
- Europos „Naujos kartos“ priemonių plane numatytus įsipareigojimus dėl apmokestinimo suvienodinimo savarankiškai dirbantiems asmenims (147 priemonė).

ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Atsižvelgta į savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokų mokėjimo specifiką ir į Mokesčių administravimo įstatymo nuostatą, kad mokesčius keičiantys teisės aktai turi įsigalioti ne anksčiau kaip po 6 mėn. nuo jų paskelbimo. Vyriausybė ir VSDF valdybos direktorius iki 2024 m. gruodžio 31 d. turės priimti įgyvendinamuosius teisės aktus. Pasiūlymams reikalingas lėšų poreikis bus numatytas Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžete.

STEBĖSENA

SADM atlikus kontrafaktinį siūlomų priemonių poveikio vertinimą nustatyta, kad pakeitimai neblogins šiuo metu esamų socialinių rodiklių ir turės nedidelį teigiamą poveikį skurdo rizikos lygio mažinimui iki 0,2 procentinių punktų visoje populiacijoje bei tarp darbingo amžiaus asmenų ir ypač tarp vaikų (iki 0,4 procentinių punktų), taip pat visų gyventojų skurdo rizikos gylio mažinimui (iki 0,3 procentinių punktų). Bedarbiams skurdo rizikos lygis sumažėtų apie 1,2 procentinio punkto. Dėl siūlomų priemonių nei vienai amžiaus grupei skurdo rizikos lygis ar gylis nepadidėja.

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Inicijuoti pakeitimai palies atskiras savarankiškai dirbančių asmenų grupes ir nedarbo draudimo išmokas gaunančius asmenis.

2021 m. liepos mėn. vyko *viešoji konsultacija „Nedarbo socialinio draudimo išmokų sistemos aprėpties didinimas“*, organizuota ekspertų, valstybinių institucijų, asociacijų ir organizuotų visuomenės grupių atstovų diskusija, kurioje pasidalinta įžvalgomis ir idėjomis dėl SADM siūlomų nedarbo draudimo išmokų sistemos aprėpties didinimo alternatyvų. Dauguma ekspertų pritarė nuomonei, kad nedarbo socialiniame draudime turi būti išlaikytas draudiminis principas, pagrįstas tampriu įmokų ir išmokų ryšiu, vengiant socialinės paramos elementų. Dėl nedarbo išmokų aprėpties didinimo būdų ekspertų nuomonės išsiskyrė: vieni pasisakė už minimalaus stažo trumpinimą, kiti siūlė mokėti didesnes ar ilgesnės trukmės išmokas tik ilgesnį nedarbo draudimo stažą sukaupusiems asmenims.

2022 m. birželio 30 d. vyko *viešoji konsultacija „Savarankiškai dirbantys asmenys: kaip užtikrinti jų socialinę apsaugą nedarbo atveju?“*, kurioje aptarti siūlymai ir nuomonės dėl savarankiškai dirbančiųjų asmenų (individualia veikla užsiimančių bei ūkininkų) įtraukimo į nedarbo socialinį draudimą galimybių.

Įstatymų projektų nuostatos pristatytos ir aptartos Trišalės tarybos 2023-04-12 posėdyje.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Su Finansų ministerija ir Užimtumo tarnyba suderinta be pastabų. Projektai patikslinti įvertinus Krašto apsaugos ministerijos, VSDF valdybos ir Teisingumo ministerijos pastabas.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMOS FORMA

Su Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Žemės ūkio ministerijos, Lietuvos smulkiųjų verslininkų ir prekybininkų asociacijos, Lietuvos buhalterių ir auditorių asociacijos, Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo tarybos, Lietuvos ūkininkų sąjungos atstovais buvo organizuoti pasitarimai siekiant suderinti pateiktas pastabas. Susitarta mažųjų bendrųjų nariams, kuriems siūloma nustatyti prievolę mokėti socialinio draudimo įmokas nuo 90 proc. apmokestinamųjų pajamų, gautų pagal civilines (paslaugų) sutartis, numatyti išimtį, pagal kurią nuo pajamų, gautų iš nuomos, socialinio draudimo įmokos nebūtų mokamos. Su Žemės ūkio ministerija ir Lietuvos ūkininkų sąjunga aptarta, kad ūkininkų partnerių statusas, šiuo metu nustatytas VSDĮ, nesikeis – VMI ūkininkus ir jų partnerius registruoja kaip fizinius asmenis, vykdančius individualią žemės ūkio veiklą, o pajamas kiekvienas fizinis asmuo deklaruoja atskirai, todėl socialinio draudimo prasme jie bus laikomi individualia veikla užsiimančiais asmenimis.

Buvo gauta pastabų ir pasiūlymų (dėl socialinio draudimo įmokų „lubų“ didinimo nuo 43 VDU iki 60 VDU; savarankiškai dirbančių asmenų įtraukimo į nedarbo draudimą; 1,31 proc. nedarbo draudimo įmokų mokėjimo; minimalaus nedarbo draudimo stažo trumpinimo iki 9 mėn. ir kt.) iš Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Žemės ūkio ministerijos, Kultūros ministerijos bei kitų įstaigų ir organizacijų (Asociacijos Lietuvos antstolių rūmų, Gyvybės draudimo įmonių asociacijos, Lietuvos verslo konfederacijos, Lietuvos ūkininkų sąjungos, Asociacijos Baltic Film & Creative Tech Cluster, Lietuvos advokatūros, Lietuvos smulkiųjų verslininkų ir prekybininkų asociacijos, Lietuvos buhalterių ir auditorių asociacijos, Lietuvos mediatorių rūmų, Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų, Žemės ūkio rūmų, Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo tarybos, Lietuvos darbdavių konfederacijos), kurias rengėjai įvertino ir argumentavo. Po svarstymo 2023-05-09 tarpinstituciniame pasitarime projektai patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės pateiktas pastabas ir pasiūlymus.

PAŽYMĄ PARENGĖ

Aušra Gratulevičienė

Socialinės politikos grupė, patarėja